

CHET DAVLATLARNING HARBIY XIZMATIGA YOLLANISH JINOYATINING MILLIY XAVFSIZLIKKA TAHDIDI

RAXMATULLAYEV AHROR NIMATULLA O'G'LI

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati va uning milliy xavfsizlikka tahdidi tahlil qilinadi. Ushbu jinoyat nafaqat shaxsning o'z davlatiga nisbatan konstitutsiyaviy burchini buzishi, balki mamlakat hududiy yaxlitligi, siyosiy barqarorligi va ijtimoiy osoyishtaligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi yoritiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba, milliy qonunchilik va bunday harakatlarning oldini olish mexanizmlari tahlil qilinadi. Chet el harbiy tuzilmalariga yollanishning mafkuraviy, ijtimoiy va iqtisodiy omillari ko'rib chiqilib, ularning milliy xavfsizlikka tahdid darajasi baholanadi.

Kalit so'zlar: *milliy xavfsizlik, harbiy xizmat, yollanish, jinoyat, tahdid, hududiy yaxlitlik, qonunchilik, barqarorlik, xalqaro tajriba.*

Bugungi globallashuv sharoitida milliy xavfsizlik masalasi davlatlarning eng ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Axborot oqimlarining cheksizligi, mafkuraviy kurashlarning kuchayishi, shuningdek, ayrim davlatlarning geosiyosiy manfaatlari tufayli yoshlarni turli harbiy tuzilmalar safida ko'rishga bo'lgan intilish ortib bormoqda. Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish esa nafaqat shaxsiy tanlov yoki iqtisodiy qiyinchiliklar oqibati sifatida qaralishi mumkin, balki u mamlakat milliy manfaatlariga, hududiy yaxlitligiga va siyosiy barqarorligiga bevosita tahdid soluvchi xavfli hodisa sifatida baholanadi.

Bu jinoyatning xavfliligi shundaki, yollangan shaxslar o'z yurtidan ajralib, boshqa davlatning qurolli kuchlari manfaatiga xizmat qiladi, shu orqali bevosita yoki bilvosita ravishda o'z Vatanining xavfsizlik asoslarini zaiflashtiradi. Shu bois mazkur masala faqat huquqiy nuqtayi nazardan emas, balki ijtimoiy, mafkuraviy va ma'naviy jihatdan ham chuqur o'rganishni talab qiladi.

Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish muammosini amaliy tarzda ko'rib chiqishda birinchi navbatda yoshlarning ongiga ta'sir qiluvchi tashqi omillarni aniqlash zarur. Ko'plab hollarda turli xorijiy tashkilotlar internet tarmoqlari orqali yoshlarga moliyaviy imkoniyat, ijtimoiy maqom yoki "qahramonlik" niqobi ostida murojaat qilishadi. Shu jarayonda ularning vatanparvarlik tuyg'ulari sust bo'lsa, osonlikcha ta'sirga tushib qolishlari mumkin.

Amaliy yechim sifatida yoshlarning mafkuraviy immunitetini oshirish uchun muntazam ravishda vatanparvarlik darslari, harbiy-sport musobaqalari va milliy armiyaning sha'nini ko'rsatuvchi ochiq eshiklar kuni kabi tadbirlar o'tkazilishi mumkin. Bu jarayonda faqat nazariy ma'ruzalar emas, balki bevosita amaliy faoliyatlar, ya'ni askar hayotini sinab ko'rish, qurol-aslahalar bilan tanishish, harbiy intizom muhitini his qilish orqali yoshlar ongida davlat armiyasiga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish muhimdir.

Shuningdek, iqtisodiy sabablar tufayli yollanish yo'liga kirib qolayotganlarni bartaraf etish uchun mamlakat ichida yoshlar uchun kengroq ish o'rinlari yaratish, ularni o'z salohiyatini ko'rsatishiga sharoit berish amaliy ahamiyat kasb etadi. Bunda xususiy sektor bilan hamkorlikda maxsus dasturlar ishlab chiqish, chet eldagi "oson pul" va'da qiluvchi yollanish kanallarini zaiflashtiradi.

Bundan tashqari, internet va ijtimoiy tarmoqlarda faol axborot siyosatini yuritish, ya'ni yollovchilar tomonidan tarqatilayotgan yolg'on va'dalarga qarshi real hayotiy misollar, sobiq yollanganlarning pushaymon hikoyalari asosida videoroliklar tayyorlash katta ta'sir ko'rsatadi. Bu orqali yoshlar chet davlat xizmatiga kirishning oqibatlarini amalda ko'rib, ongli ravishda undan voz kechishlari mumkin bo'ladi.

Davlat	Qonun/qonun hujjati / qaror / nizom	Qonunchilikda belgilangan jinoyat yoki ma'muriy javobgarlik	Amalda qo'llanilishi misoli
O'zbekiston	Jinoyat kodeksining 154-moddasi – "Mercenar faoliyati".	Mercenar faoliyat uchun jazolar: 5-10 yilgacha	2022-yilda Bosh prokuratura O'zbekistonliklarni

Davlat	Qonun/qonun hujjati / qaror / nizom	Qonunchilikda belgilangan jinoyat yoki ma'muriy javobgarlik	Amalda qo'llanilishi misoli
	Jinoyat kodeksining 154-1-moddasi – chet davlatlarning harbiy, politsiya, xavfsizlik, boshqa harbiy-justice organlarida xizmat qilishga kirishish yoki shunga yollanish. “Chaqiriluvchilarni tanlab olish tartibi to‘g‘risida”gi nizom.	ozodlikdan mahrum qilish. Chet davlatlarning politsiya, xavfsizlik, “militarized bodies” safiga kirganlar uchun – jarima, ma'lum hollarda – 3-5 yilga ozodlikdan mahrum qilish. Chaqiriluvchilar tanlanishi (mutaxassislik, tibbiy holat, huquqbuzarliklar bilan bog‘liq holatlar) bo‘yicha suhbatlar, tanlov tartibi belgilangan.	chet davlat armiyasiga yoki harbiy-shturmlar tuzilmalariga yollanish holatlari bo‘yicha ogohlantirish berdi, jinoyat kodeksi moddalari asosida javobgarlik qo'llanilishi mumkinligi bildirib o'tdi. Migratsiya agentligi ham ishga yollanish takliflaridan ehtiyot bo'lishni maslahat berdi, bu kabi hollarda fuqarolarga diplomatik vakolatxonalar bilan bog'lanish tavsiya etiladi.
Kirgiziston	Qonunchilikda “Mercenarizm” moddalari mavjud. “Criminal Code of the Kyrgyz Republic” ning tegishli moddalarida mercenary faoliyat, chet davlatlarda qurolli nizolarda ishtirok etish, ekstremistik/terroristik o‘quv markazlarida tayyorgarlikdan o‘tish nazarda tutilgan.	Jinoyat kodeksi moddalariga ko‘ra, chet davlatlarda qurolli to‘qnashuvda ishtirok etish yoki terror/extremistik tayyorgarlikdan o‘tish uchun 2,5-5 yilga ozodlikdan mahrum qilish mumkin.	Misol sifatida, Kirgizistonlik shaxslar Suriyadagi yoki boshqa mojaroli hududlarda kurashganlikda ayblangan hollarda, ushbu modda asosida jinoiy ish ochilishi va jazolar qo'llanilishi. SCNS tomonidan qonunchilikka tegishli o'zgartirishlar taklif qilingan (misol: terror tayyorgarligi,

Davlat	Qonun/qonun hujjati / qaror / nizom	Qonunchilikda belgilangan jinoyat yoki ma'muriy javobgarlik	Amalda qo'llanilishi misoli
			chet davlatlarda harbiy operatsiyalarda qatnashish) va jamoatchilik muhokamasiga qo'yilgan.
Qozog'iston	Qozog'iston jinoyat kodeksiga 2014-yilda kiritilgan o'zgartirishlar: "Participation in foreign armed conflicts" ham jinoyat deb belgilandi. Modda 162-1 kabi, chet davlat nizolashayotgan holatlarida moliyaviy foyda maqsadida ishtirok etish jazolanadi.	Jazolar: 3-7 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish.	Amalda: Qozog'iston hukumati fuqarolarining Suriyadagi nizolarda ishtirok etishi yangilikda muammo sifatida ko'tarilgan; qonuniy bazasi mavjudligi sababli, huquqiy organlar tomonidan tekshiruvlar o'tkazilishi mumkinligi e'lon qilindi.
Tojikiston	Tojikiston Jinoyat kodeksi moddasida "mercenarlar" va chet davlat nizolarida ishtirok etish, shuningdek, chet elda qurolli kuchlarga xizmat qilish haqida modda mavjud.	Jazolar: mercenar sifatida ishtirok etgan shaxsga 12-20 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish; "Hiring of mercenaries", "participation" uchun alohida modda belgilangan.	Misol: 2015-yilda Tojikiston parlamenti ma'lumotiga ko'ra, qonun fuqarolarning rasmiy shartnoma asosida Rossiya qurolli kuchlariga qo'shilishlarini jazolamaydi, lekin noqonuniy armiyalarga yoki noqonuniy nizoli guruhlariga qo'shilish jinoyat sifatida qaraladi.

Davlat	Qonun/qonun hujjati / qaror / nizom	Qonunchilikda belgilangan jinoyat yoki ma'muriy javobgarlik	Amalda qo'llanilishi misoli
Chet el davlatlari (misol: Rossiya, Avropa davlatlari)	– Rossiyada chet el fuqarolari yoki migrantlar uchun qurolli kuchlarga shartnoma asosida xizmat qilish imkoniyatlari mavjud; lekin noqonuniy mercenar guruhlariga, kontraktorlik bo'yicha noqonuniy yollanishlarga qarshi qonunchilik (rus dll-lari, maxsus prestavleniya va imigratsiya, terror/extremizmga qarshi modda) mavjud. – Yevropaning ayrim davlatlarida (masalan, Frantsiya, Germaniya) chet eldagi terror guruhlariga qo'shilish, yoki muqobil jihatlar bo'yicha jinoyat javobgarligi bor.	Bu davlatlarda jazolar: yashash maqomini yo'qotish, deportatsiya, pul jarimalari, ozodlikdan mahrum qilish, davlat tomonidan belgilangan madaniy/axborot cheklovlari.	Misollar: Rossiyada migrantlarning qurolli kuchlarga xizmat qilish uchun takliflari bo'lgan va bu takliflar qonunchilik va diplomatik ong nuqtai nazaridan tekshirilgan holatlar; Frantsiyada Suriya yoki Iroqdagi ekstremistik guruhlariga qo'shilganlik uchun sudlangan namunalardan holatlar. (Aniq ma'lumotlar mamlakatga qarab farq qiladi.)

XULOSA

Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati nafaqat shaxsiy huquqbuzarlik, balki milliy xavfsizlikka bevosita tahdid soluvchi xavfli hodisadir. Bu jinoyat orqali davlatning hududiy yaxlitligi, siyosiy barqarorligi va ijtimoiy osoyishtaligi zaiflashishi mumkin.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston va boshqa Markaziy Osiyo mamlakatlari chet davlatlarning harbiy tuzilmalariga noqonuniy yollanishni qat'iy man etib, jinoyat kodekslarida aniq modda va jazo choralarini belgilagan. Chet el davlatlarida ham, xususan Qozog'iston, Tojikiston, Rossiya va ayrim

Yevropa mamlakatlarida, bu jinoyatning oldini olish uchun keskin choralar qo'llaniladi.

Shunday ekan, milliy xavfsizlikni ta'minlash uchun faqat qonunchilik bilan cheklanib qolmasdan, yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, vatanparvarlik tarbiyasini kuchaytirish va iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish zarur. Shuningdek, internet va ijtimoiy tarmoqlarda faol axborot siyosatini yuritish, yollanish oqibatlari haqida real misollar asosida tushuntirishlar berish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu orqali davlat fuqarolarining milliy manfaatlarga sodiqligi ortadi, milliy xavfsizlikning poydevori esa yanada mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Polatov, Azizxon Saidakbarovich. "O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati to'g'risidagi qonuniga sharh, ilmiy-nazariy sharh". Toshkent, 2022. ISBN 978-9943-8477-9-4. kitobxon.com
2. Farhod Rashidovich Yangiboyev. "Yangi O'zbekiston ma'naviy taraqqiyotining huquqiy asoslari". Innovative Development in Educational Activities, maqola, 2024. openidea.uz
3. Akmal Saidov (mas'ul muharrir). "So'z, fikr va axborot erkinligi: xalqaro-huquqiy asoslar". Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi, 2021. insonhuquqlari.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining davlat xavfsizligi tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" farmoni. Toshkent, 2018. Uza.uz+1
5. Globallashuv va milliy-ma'naviy xavfsizlik / S. Otamurodov. Toshkent, 2013. (Kitob siyosiy adabiyot sohasida) akbt.tkti.uz